

**СРАВНЕНИЕ МЕЖДУ НЕПРЕКЪСНАТО И ИМПУЛСНО НАПОЯВАНЕ ПО БРАЗДИ
ВЪРХУ ИЗЛУЖЕНА СМОЛНИЦА И КАНЕЛЕНО ГОРСКА ПОЧВА**

Иван Господинов*, Соня Чехларова – Симеонова, Любомир Матеев**,
Иван Матеев****

*- Земеделски Институт Ст. Загора

** - ИММ София

**A COMPARATIVE STUDY BETWEEN CONTINUOUS AND SURGE IRRIGATION BY
FURROWS ON VERTISOLS AND CINNAMON FOREST SOIL.**

Ivan Gospodinov*, Sonya Chehlarova-Simeonova, Lubomir Mateev**,
Ivan Mateev****

*Agricultural Institute – Stara Zagora

** Institute for Land Reclamation and Agricultural Mechanization – Sofia

ABSTRACT

There are many explorations on the surge irrigation by furrows showing that it has considerable advantages then continuous one in most of the cases. These advantages are as follows: shorter time for reaching furrows end by the water; even distribution of irrigation norm according to the length of furrows; reduction of irrigation water losses caused by the deep filtration and the flow etc.

In our country, the studies of surge irrigation in heavy and middle-heavy mechanical content soils also demonstrated the advantages of the surge irrigation then continuous one.

Experiments at the experimental field “Pastren” have been done for 5 years on the soil type vertisoil. The furrows slop was 1 % and the length 200m. The number of furrows observed was between 7 and 23.

Experiments at the experimental field “Chelopechene” were realized on cinnamon forest soil. The furrows slop was 1% and the length 150 m. The number of furrows observed was 8.

Key words: soil, irrigation, surge, furrows.

УВОД

Повърхностното напояване е широко разпространено в нашата страна. Прилагането му не е свързано с използване на сложни технически системи и значителни средства. Този метод е лесен и достъпен за земеделската практика. Инвестициите необходими за изграждане, поддръжка и експлоатация на този вид напоителни системи, са ниски сравнени с тези, за дъждуване и микронапояване. По настоящем технологията е най-разпространена и заема около 80% от поливните площи в страната.

Традиционното гравитачното напояване като основен метод има своите предимства, но от гледна точка за ефективно използване на поливната вода съществуват проблеми, като загуби на вода от дълбока филтрация и хранителни вещества в началото на браздите и загуби на поливна вода от оттока в края им, както и загуби на добив от неравномерно разпределение на поливната норма по дължина на браздите. Освен това при предполивна влажност на почвата под 75 % от пределната полска влагоемност размера на реализираните поливни норми е около и над 120 m³/da вместо необходимите около 80 m³/da

В последните 20-30 години в значителен брой университетски и изследователски центрове по света (5, 6, 7, 8), включително и у нас (1, 2, 3, 4) се работи върху методите и технологиите за непрекъснато и импулсно гравитачно напояване. Усилията са насочени главно към намаляване на количеството на влагания труд, минимализиране на загубите на поливна вода, подобряване равномерността на разпределението ѝ и ограничаване на иригационната ерозия.

ЦЕЛ НА ИЗСЛЕДВАНЕТО

Цел на изследването е да се установят основните параметри при непрекъснато и импулсно напояването по бразди и да се направи сравнение между двете технологии.

МАТЕРИАЛ И МЕТОД

Проведените изследвания край Стара Загора са осъществени на площи от 12 до 32 декара, върху почвен тип излужена смолница с пределна полска влагоемност ППВ – 35,5 %; влажност на завяхване ВЗ – 20-22 %. Обемното тегло на почвата средно за слоя до 100 cm е 1,35 gr/cm³;

Изследванията в ОП „Челопечене” са върху излужена канелено-горска почва със средно тежък механичен състав. Водно-физичните свойства на почвата средно за слоя 0–100 са: пределна полска влагоемност ППВ – 21,8%; влажност на завяхване ВЗ – 12,3%. Обемното тегло на почвата средно за слоя до 100 cm е 1,50 gr/cm³;

Изследвани са варианти с непрекъснато и импулсно напояване при дължина на браздите от 100 до 300 m, наклон на браздите около 1 %, поливни струи 1 l/s, импулси от 5 до 60 min.

Измерванията на основните параметри са осъществявани на специални просеки за наблюдения през 25 и 50 m, както и в началото и края на браздите. В началото на браздите по обемния способ са замервани подаваните поливни струи q l/s, продължителността на поливките $T_{\text{пол}}$ и подаваните импулси $t_{\text{имп}}$. По дължината на браздите на определени разстояния са измервани: времената за първоначално достигане $T_{\text{дост}}$ и оттичане $T_{\text{отт}}$ при непрекъснатото и при всеки импулс за импулсното напояване и по изчислителен път е определяно времето за контакт на водата с почвата; по обемния способ са измервани преминаващите водни количества. В края на браздите са измервани: времената за достигане и оттичане, и съответно времената за контакт; обема на оттичащите се водни количества и обема на изнесената почва.

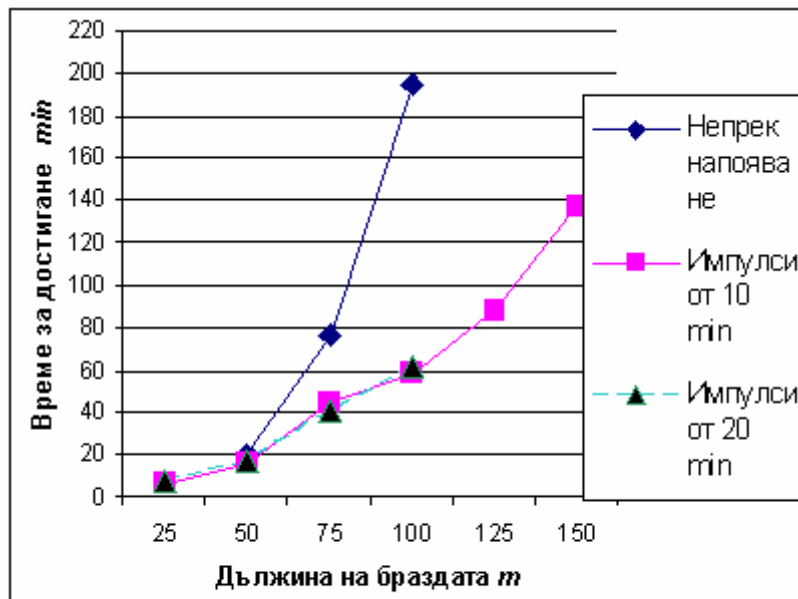
Определяна е големината на реализираните поливни норми и разпределението ѝ по дължина на браздите, загубите от отток от края на браздите и размера на иригационната ерозия при непрекъснато и импулсно напояване.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Сравнителните изследвания между непрекъснато и импулсно напояване по бразди върху излужена смолница са осъществени основно през периода 1992 – 1998 г. в ОП «Пъстрен» и завършиха със защита на дисертация за научната и образователна степен доктор (1). Получените резултати от тези изследвания са интерпретирани и в редица публикации (2).

През 2008 – 2010 г. в ОП Челопечене са проведени подобни изследвания върху канелено горска почва. Част от резултатите са интерпретирани в публикациите (3,4)

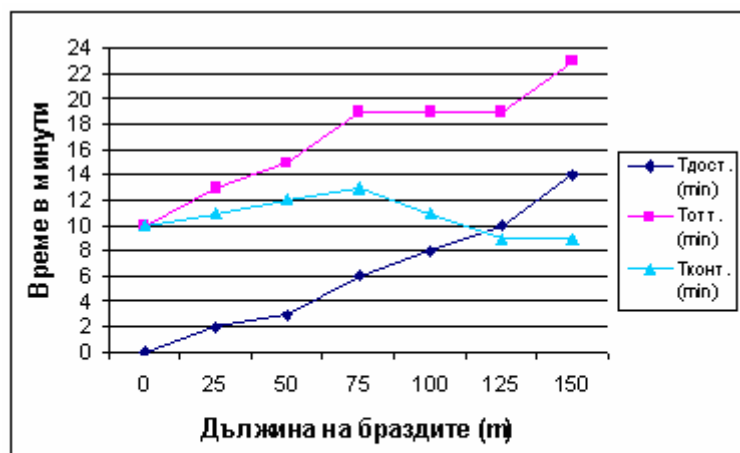
Времето за първоначално достигане на водното чело до определени дължини на браздите при непрекъснато и импулсно напояване на канелено горска почва ( ) е дадено на фиг.1. За първите 50 метра особена разлика няма, но с увеличаване на дължината се увеличава и разликата във времената за достигане при непрекъснато и импулсно напояване. Към края на браздите при непрекъснатото напояване времето за достигане е над два пъти по-голямо в сравнение с времето за първоначално достигане при импулсното.

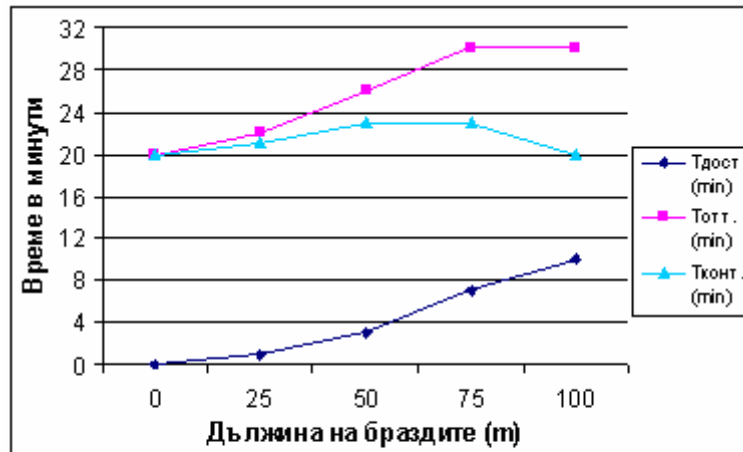
фиг. 1 Времена за първоначално достигане на водното чело при непрекъснато и импулсно напояване на канелено горска почва.

При непрекъснатото напояване времето за контакт е равно на времето за поливане само в началото на браздите, а по-нататък намалява, като към края на браздите тази разлика е много голяма.

При импулсното напояване времето за контакт на водата с почвата е подобно само за фазата, при която водното чело се придвижва по сух участък от браздата. При движение на водното чело по намокрен участък времето за контакт е по-голямо от продължителността на импулса за по-голямата част от намокрения участък. На фиг.2 са дадени времената за достигане ($T_{\text{дост}}$), оттичане ($T_{\text{отт}}$) и контакт ($T_{\text{конт}}$) на водата с почвата при импулси от 10, а на фиг.3 от 20 минути при импулсно напояване на канелено горска почва. Ясно се вижда, че за повече от 2/3 от намокрената дължина времето за контакт е по-голямо от продължителността на импулса. До определена дължина то постепенно нараства, а после плавно намалява и към края на браздите се изравнява или е по-малко от импулса.

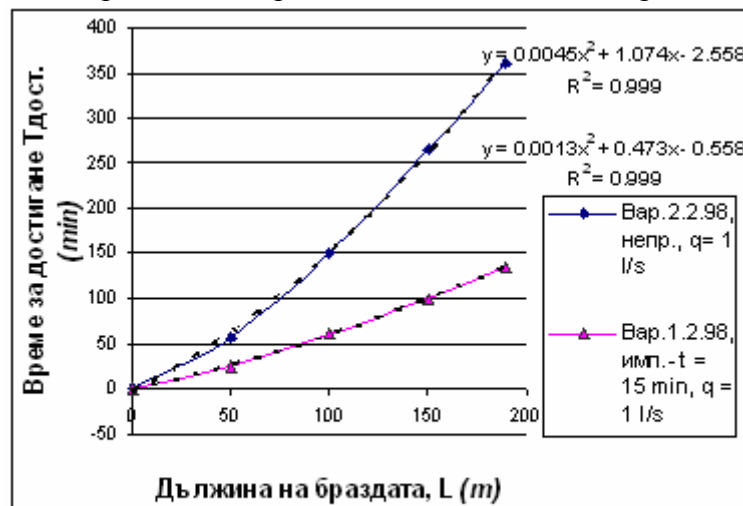

фиг. 2 Времена за достигане, оттичане и контакт на водата с почвата при импулсно напояване ($t = 10 \text{ min}$) на канелено горска почва и движение на водното чело само по намокрено легло.

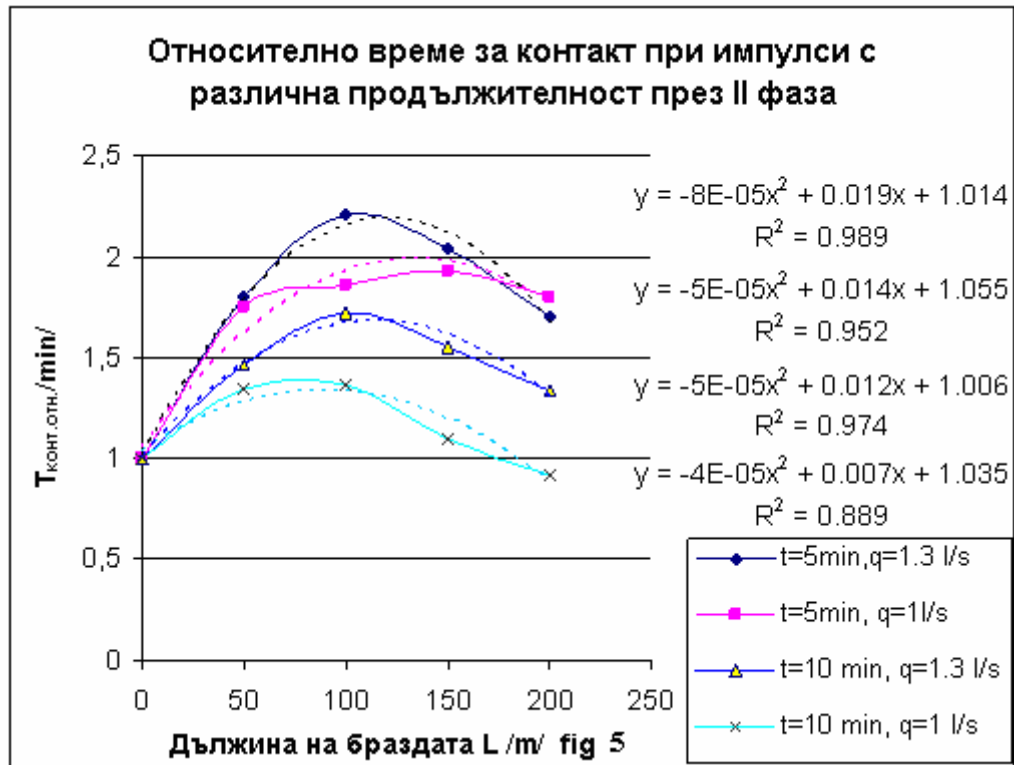
фиг. 3 Времена за достигане, оттичане и контакт на водата с почвата при импулсно напояване ($t = 20 \text{ min}$) на канелено горска почва и движение на водното чело само по намокрено легло.

При непрекъснато и импулсно напояване на излужена смолница са установени същите зависимости между времената за достигане ($T_{\text{дост}}$), оттичане ($T_{\text{отт}}$) и контакт ($T_{\text{конт}}$) на водата с почвата. На фиг.4 са дадени времена за първоначално достигане до края на браздите.

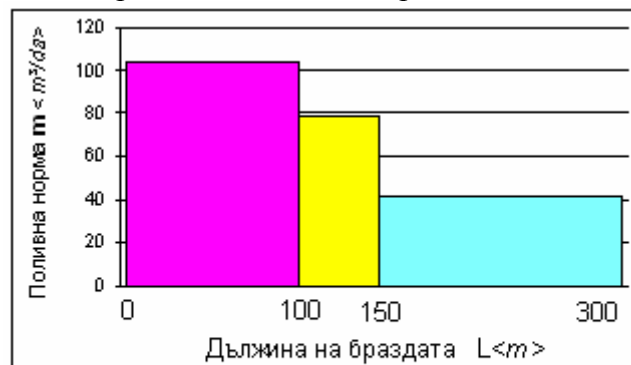

Фигура 4 Време за достигане до края на браздите при ПВ = 70-75 % от ППВ, Δ $T = 230 \text{ min}$.

На фиг.5 за дадени относителните времена за контакт на водата с почвата по дължина на браздите при кратките импулси (5 и 10 минути), при което се вижда че за средната част от браздите времето за контакт е над два пъти по-голямо от продължителността на импулса.

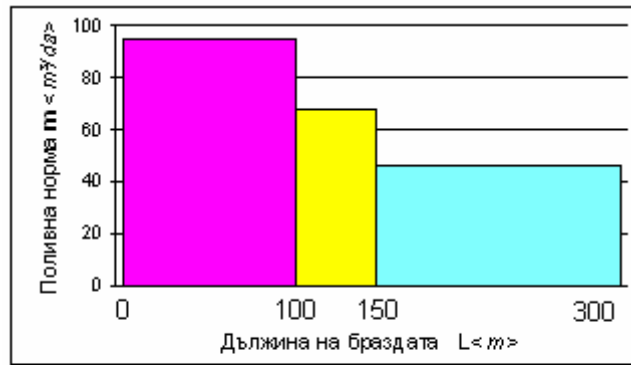
На фиг.6 е дадено разпределението на поливната норма при непрекъснато напояване на излужена смолница, като поливката е продължила с 25 % повече от времето за достигане до края на браздите. Коэффициента $\lambda_{2.3.92} = 0.39$ показва каква е равномерността на разпределение на поливната норма по дължина на браздите.

Фигура б Реализирана поливна норма при непрекъснато напояване Вар.2.3.92, ПВ 75% от ППВ, I=0,25.

ПВ 75%; I=0,25; $\lambda_{2.3.92} = 0.39$.

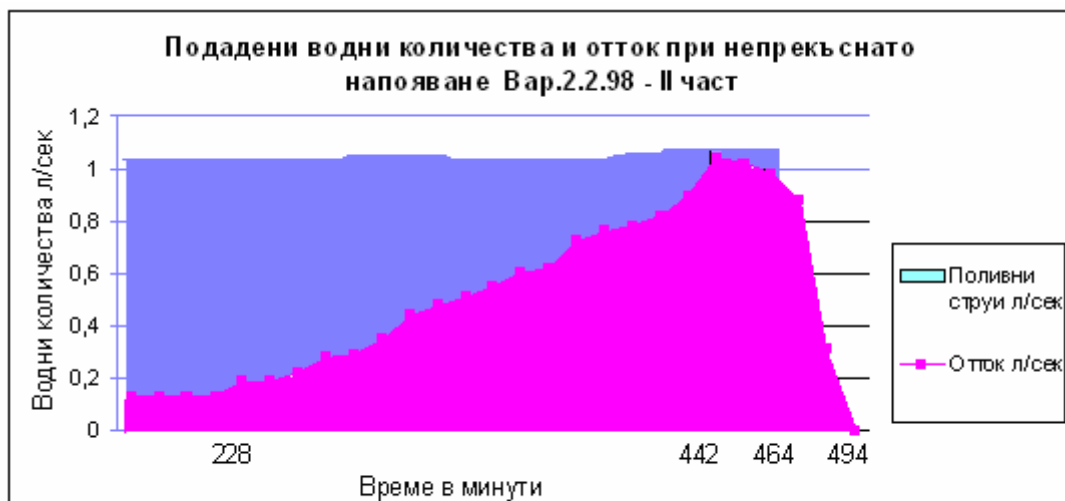
На фиг.7 е представено разпределение на поливната норма по дължина на браздите при импулсно напояване на излужена смолница. При по-малко увеличение на продължителността на поливката (с 18 %) коэффициентът за равномерност $\lambda_{1.3.92} = 0.48$ е по-висок и е ясно, че при еднаква продължителност на поливката при импулсното напояване равномерността на разпределение на поливната норма е значително по-добро от това при непрекъснато напояване.

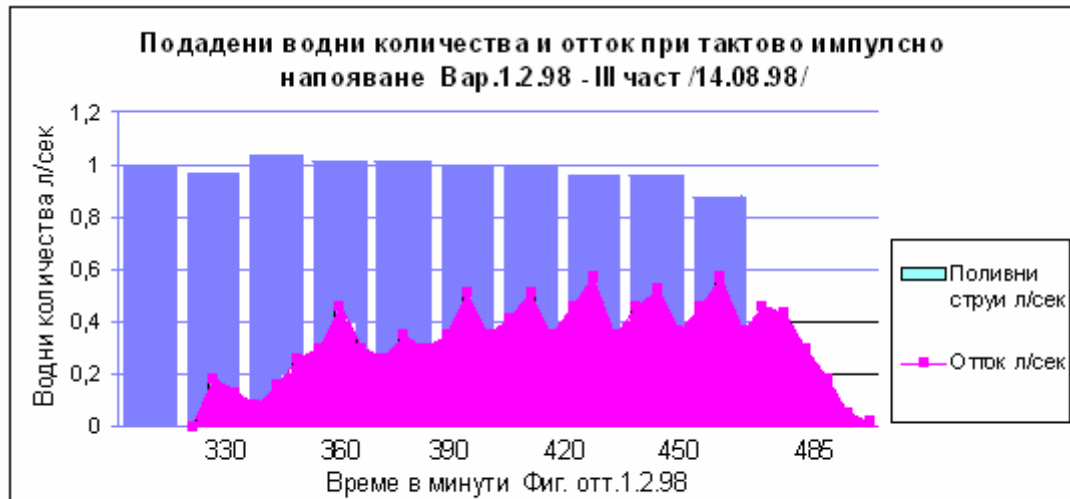
Фигура : 7 Реализирана поливна норма при импулсно напояване Вар.1.3.92, $t = 60-15 \text{ min}$, $PВ = 75 \%$ от ППВ, $I = 0,18$.

ПВ 75 %; $I = 0,18$; $\lambda_{1.3.92} = 0.48$.

При непрекъснатото напояване (фиг.8) загубите от отток са около два пъти по-големи, от колкото при импулсно напояване (фиг.9)

фиг. 8 Подадени водни количества и отток при непрекъснато напояване на излужена смолница.

фиг. 9 Подадени водни количества и отток при импулсно напояване на излужена смолница

Върху реално съществуващи напоителни полета с изградени и поливани непрекъснато по бразди масиви бе направен анализ за разходите при импулсно напояване на същите площи (Табл.1). Дължината на браздите е запазена, съществуващите водоземания също, а са променени диаметъра на поливните тръбопроводи, вида и броя на използваните фасонни части. Големината на подаваната поливна норма е намалена до размера на необходимата, при което изразходваната поливна вода е намалена. Оценката е направена при подаване на 3 или 4 поливки при непрекъснато и импулсно напояване. Разходите за непрекъснато и импулсно напояване по бразди на тези площи за полят декар показват, че при импулсното те са **27 – 28 %** по-ниски от колкото при непрекъснатото. Така при 4 поливки разходите при непрекъснатото са от 70 до 90 лв/da, а при импулсното от 50 до 65 лв/da. При 3 поливки разходите са съответно от 55 до 70 лв/da и от 40 до 50 лв/da.

**НАПОИТЕЛНО ПОЛЕ – МОДУЛ с. ДРЕНОВЕЦ,
МАСИВ „БОГДАНОВА КРУША” – БЛОК 2**

Таблица 1

I. Доставка на поливна техника	Мярка	Непрекъснато напояване			Импулсно напояване		
		Кол-во	ЕЦ лв	Ст-т лв	Колво	ЕЦ лв	Ст-т лв
1. Полиетиленов тръбопровод	от завод	Ф 300			Ф 250		
“Химик” - Асеновград	m	3300	0.88	2904	3300	0,73	2409
2. Фасонни части							
• Тройник	бр.	6	26.4	159			
• Тройник-коляно 1 тип	бр.	5	52.8	254			
• Тройник-коляно 2 тип	бр.	2	52.8	106			
• Коляно	бр.	7	36.0	252			
• Стяга	бр.	55	15.4	847	55	15.4	847
• Връзки за съединение	бр.	26	1.5	39	26	1.5	39
• Скоби за стягане	бр.	67	2.4	161	67	2.4	161
Клапа за импулси	бр.				4	80	320
Всичко:				4 722			3856
3. Разход на поливна вода					х 80 м³		
4 пол.х 120 м ³ /дка х 472 дка	м ³ /да	226560	0.12	27188	151040	0.12	18125
3 пол.х 120 м ³ /дка х 472 дка	м ³ /да	169920	0.12	20390	113280	0.12	13594
4. Експлоатационни разходи							
Набраздяване на площите	да	472	105	708	472	105	708
Подготовка на трасетата за тръбопроводите	Човеко-дни	8	20.0	160	8	20.0	160
Полагане на транспортните и поливни тръбопроводи	Човеко-дни	8	20.0	160	8	20.0	160
Разходи за поливачи							
1 звено х 2 ч. х 2 см. = 4 чов.							
4 пол.х 12 дни = 48 дни х 4 ч.		192	30.0	5760			
3 пол.х 12 дни = 36 дни х 4 ч.	лв	144	30.0	4320			
4 пол.х 10 дни = 40 дни х 4 ч					160	30.0	4800
3 пол.х 10 дни = 30 дни х 4 ч				3	120	30.0	3600
4 поливки				6788			5828
3 поливки				5348			4628
5. Разходи - общо							
Разходи при 4 поливки	лв			38698			27809
Разходи при 3 поливки	лв			30460			22078
Разходи при 4 поливки на дка	лв/да			81.99			58.92
Разходи при 3 поливки на дка	лв/да			64.53			46.78
6. Технически параметри:							
Поливни струи q ₀	l/s	0,5			0,7		
Поливен тръбопровод Q _{пт}	l/s	35 - 70			30 - 49		
Поливна норма m	м ³ /да	120			80		

ИЗВОДИ

1. Времето за контакт на водата с почвата при импулсно напояване през II фаза е по-голямо от продължителността на импулса за по-голямата част от дължината на браздите.
2. При импулсното напояване с по-голям ефект са импулсите с по-малка продължителност (10 ÷ 20) минути.
3. Разпределението на поливната норма по дължина на браздите е много по-равномерно при импулсното напояване.
4. Загубите от отток при импулсното са над два пъти по-малко от колкото при непрекъснатото напояване.
5. Разходите за поливна вода, материали и заплащане на поливачите са с 27 ÷ 28 % по-ниски при импулсно напояване.
6. Импулсното напояване на почви с тежък и среден механичен състав у нас (разбира се при определени условия) трябва да се прилага с предимство, тъй като е с безспорни предимства пред непрекъснатото.

ЛИТЕРАТУРА

1. **Господинов Ив. 2009** Сравнителни изследвания между непрекъснатото и импулсно напояване по бразди. *Дисертация за придобиване на научна и образователна степен «Доктор» по научна специалност: „Мелиорации /вкл. Почвена ерозия и борбата с нея/.” ш.04.01.13.*
2. **Иван Господинов, Антония Стоянова, Русинка Петкова 2009** ИЗМЕНЕНИЕ НА СКОРОСТТА НА ПОПИВАНЕ НА ВОДАТА В ПОЧВАТА ПРИ ИМПУЛСНО НАПОЯВАНЕ ПО БРАЗДИ. *Международна научна конференция “ Устойчиво и конкурентноспособно земеделие” 1-2 октомври 2009, Стара Загора.* Растениевъдни науки, 2010, № 1, 59-64.
3. **Господинов И., Соня Чехларова – Симеонова, А. Стоянова, Р. Петкова. 2010.** Изменение на скоростта на попиване на водата при импулсно напояване на канелено горски почви. Юбилейна научна конференция с международно участие “15 години Тракийски университет”, ”Сп. “Agricultural Science and Technology” – под печат кн. 4
4. **Иван Господинов, Соня Чехларова – Симеонова, Любомир Матеев, Иван Матеев 2010** Време за контакт на водата с почвата при импулсно напояване на канелено горски почви. *XX ЮБИЛЕЙНА МЕЖДУНАРОДНА НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЯ 3-4 юни 2010г. СУБ Стара Загора, 9789549329469, (3), 148-153.*
5. **Bautista, E. and W.W Wallender. 1985.** Spatial variability of infiltration in ferrows. *Transact. of the ASAE 28/6/: 1846-1851, 1955.*
6. **Berg, R., D.Carter. 1990,** Furrow erosion and sediment losses on irrigated cropland surge irrigation. - *J. soil water conservation, N 6.*
7. **Coolidge, P.S., W.R.Walker and A.A.Bishop.1982.** Advance and runoff - surge flows furrow irrigation ASCE. *Jornal of the Irrig. and Drain. Division 108 /IR1/: 35-41.*
8. **Ismail, S. M., 2004.** Effectiveness of surge flow irrigation in Egypt. Water use efficiency in field production. *Dissertation in fulfillment of the requirements of Academic Boards of Wageningen University and UNESCO-IHE (Institute for water education), Delft, The Netherlamds.*